

רשימות

בפרשת השבוע

שלח לך

פרק י"ג פסוק י"ח

החזק הוא הרפה

רש"י: סימן מסר להם, אם בפרזין יושבין, חזקים הם, סומכין על גבורתם, ואם בערים בצורות הם יושבין חלשים הם.

צריך ביאור לשם מה מסר להם סימנים, הרי סימנים נועדו למקרה שאי אפשר לדבר וכדומה, או שצריך לזכור הרבה פרטים אז עושים סימנים כדי להקל על הזכרון, אך כאן שיגידו למשה רבינו בחזרתם מה ראו, האם האנשים נראים חזקים או חלשים, וזהו תפקידם של מרגלים להגיד כל מה שראו, ומשה רבינו יפתור את הדברים כולם, ועוד צריך לבאר הרי בפסוק הבא [יט] כתוב במפורש שאחד מהמקודות שהם אמורים לברר הוא, "הבמחנים אם במבצרים", אם כן מדוע שואל זאת פעמיים? ואם זה פירושו של "החזק הוא הרפה" הנאמר בפסוק הקודם [כמו שמוכח בקצת מפרשים], היה צריך לכתבו שם? עוד צריך להבין מדוע רק לגבי חוזק האנשים, מסר להם משה רבינו סימן לידיע האם הם אנשים חזקים או חלשים, ואילו לגבי שאר מטרות הריגול, כמו למשל האם היא ארץ המגדלת אוכלסין או ממעטת אוכלסין, וכן מה הארץ, השמנה היא אם רזה, לא מסר להם משה רבינו שום סימן?

עוד צריך להבין את תשובת המרגלים שאמרו [כה] "אפס כי עז העם היושב בארץ, ערים בצורות גדולות מאוד", הרי משה רבינו אמר להם הפוך, ששיביבה בערים בצורות הוא סימן לחולשה, שאם עז העם פירושו שהם גיבורים, אז למה יושבים בערים בצורות?

י"ל שישנם כאן שני מטרות ריגול עיקריות, והם מחולקות לשני ענינים, הארץ והעם, הענין הראשון הוא לרגל על הארץ, כמו שנאמר "וראיתם את הארץ מה היא" [יש ארץ מגדלת גבורים ויש מגדלת חלשים, יש מגדלת אוכלסין ויש ממעטת אוכלסין], והנקודה שניה היא לרגל על סוג העם היושב בה, [החזק הוא הרפה, המעט הוא אם רב].

צריך להקדים ולומר שישנם שני סוגי אנשים הנחשבים גיבורים, הראשון הוא גבור בטבע, שבעצמותו יותר חזק וגיבור מחבירו, ואת זה שייך לראות בעין, והשני הוא גיבור ברוח, אפילו שבגופו אין הוא גיבור, וזאת לא רואים בעין, אם כן י"ל שבשאלה הראשונה שהמרגלים נשאלו, איזו ארץ היא, שהרי יש ארץ מגדלת גיבורים ויש ארץ המגדלת חלשים, מדובר על הגיבור הראשון שאמרנו, ועל זה לא מסר להם משה רבינו סימנים, כי דבר זה אפשר לראותו בעין רגילה, האם האדם הוא גיבור או לא, ועל הסוג השני של הגיבור שהוא גיבור ברוח, ובעצם יכול להיות שהוא חלש בטבעו, אך רוחו היא חזקה וגיבורה, והוא יכול להלחם במסירות נפש, ודבר זה מאוד חשוב לדעת לפני מלחמה, שאלה זו כלולה בשאלה השניה על סוג העם, החזק הוא הרפה, ודבר זה הרי אי אפשר לראות בעין, כי יכול להיות שהוא נראה חלש, ורק בשעת מלחמה מראה את גבורתו, לכן היה משה רבינו צריך למסור להם סימן, שאם יושבים בפרדים

אזי הם גיבורים ברוח, ואם הם יושבים בכרכים אז סימן שהם חלשים, ואפשר שגם גיבור רגיל גר בכרכים, כי מפחד שיבואו עליו בפתע פתאום, ולפי זה מיושב גם תשובת המרגלים, שזהו ארץ שמגדלת גיבורים, שאמרו "וגם ילידי הענק ראינו שם", אך הם לא גיבורים ברוח, ואין סומכים על גבורתם בעריהם, ולכן יש להם "ערים בצורות גדולות מאוד".

פרק י"ג פסוק כ"ג

וישאהו במוט בשנים

רש"י: "... טונא דמידלי אינש על כתפיה אינו אלא שליש משאוי, ממשאוי שמסייעין אותו להרים.

רש"י מסביר שאם תרצה לדעת את גודלם המשוער של הפירות שסחבו, נלמד זאת מהאבנים שהקימו בגלגל שהיו בגודל של ארבעים סאה ואם חבירו מסייעו הרי זה יכול להגיע למאה ועשרים סאה.

י"ל שהמרגל האחרון לא היה מי שיעזור לו כי האחרים כבר סוחבים משא, וכשהמשא מוטל על שכמם ובמיוחד משא גדול, לא מסתבר שיכולים לעזור, וכלב ויהושע בודאי לא רצו לעזור לדבר עבירה כי אסור לסייע לדבר עבירה, אז יוצא שהאחרון סחב רק ארבעים סאה, כי לא היה מי שיעזור לו, ומכיון שאנו לא יודעים מי היה האחרון האם הוא מהאשכול ענבים או מהרימונים והתאנים, לכן צריך לומר שאין אנו יכולים לדעת את גודלם המדויק של הפירות, אפילו שהמרגלים כנראה ניסו לסחוב את הפירות הגדולים ביותר כדי להראות לכולם ולומר כשם שפריה משונה כך עמה משונה, וכשראו שהמרגלים נתכוננו לרעה יהושע וכלב פרשו מהם ולא נטלו כלל פירות, [או משום שאין זה כבודם לסחוב, על פי הגמ' בסוטה לד.], אפילו שמשה רבינו ביקש מהם להביא איתם בחזרה.

הגם שלכתחילה לא רצו המרגלים להביא איתם פירות כלל, ורק לאחר שכלב הכריח אותם לקחת פירות הסכימו, שכך הביא במדרש רבי תנחומא [ח', וכן מובא גם במדרש רבה] וז"ל "ויבאו עד נחל אשכול, לא רצו ליטול פירות ארץ ישראל, אילולי כלב ששלף את חרבו וירד לפניהם ואמר להם אם אין אנו נוטלין, או אתם הורגים אותי או אני הורג אתכם, לא היו נוטלין", וי"ל שלכתחילה לא רצו להביא פירות משנאתם לארץ ישראל, וגם לא רצו שיראו כולם את הפירות הגדולים והיפים ויהיה זה שבח ארץ ישראל, אך לאחר שכלב הכריחם להביא הפירות, הפכו הדבר ואמרו "כשם שפריה משונה כך עמה משונה".

פרק י"ג פסוק כ"ו

וילכו ויבאו

רש"י: "מהו וילכו, להקיש הליכתן לביאתן, מה ביאתן בעצה רעה אף הליכתן בעצה רעה.

לפי דברי רש"י צריך לומר שבשעה שמינו אותם הם היו כשרים כמו שמביא רש"י לעיל [יג ג] "ואותה שעה כשרים היו", אך מיד אחרי זה כבר בהליכתן הם היו בעצה רעה, וצריך להבין מה גרם להם לחטוא, הרי בשעה שמשה רבינו מינה אותם להיות מרגלים הם היו כשרים, ועוד שמשה רבינו הוסיף אות לשמו של יהושע, יה יושיעך מעצת מרגלים, אז לכאורה זה מרמז שחשד בהם, ואם חשד בהם, למה שלח אותם? עוד צריך להבין למה לא חשש על כלב בן יפונה, ולא הוסיף אות לשמו, ולכן כלב היה צריך ללכת לבדו להתפלל על קברי אבות בחברון, כדי להנצל מעצת מרגלים? עוד יש להבין מדוע בימי יהושע, שוב נשלחו מרגלים על ידי יהושע, אחרי מה שקרה בפעם הראשונה, [אמנם עברו כארבעים שנה מאז, אך הרי רוב הדברים לא משתנים, כמו הערים וסוגי הפירות] וכן מדוע הסתפק רק בשנים?

י"ל כיון שבאותה שעה של המיני היו כשרים אבל כבר אז היו עם מחשבות לא טובות, אך משה רבינו נתן להם אפשרות לחזור בהם, מכוונתם שלא היתה טובה, והכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ויכולים לחזור בהם למוטב, ואולי גם יהושע וכלב יכונו אותם למוטב, אך בכל זאת חשש ליהושע כיון שהכיר שהיה משמשו הקרוב, והכיר את הענה שלו, כמו שהביא בתרגום יהונתן בן עוזיאל על הפסוק "ויקרא משה ליהושע בן נון יהושע" פירש "כד חזי עינותנתיה דיהושע", [וכן מוצאים אנו ברש"י בפרשת האזינו (לב מד) השפיל עצמו כאשר מתחילתו], וחשש משה שמתוך ענותנותו של יהושע הוא ישמע להם ויכנע להם, לכן התפלל עליו והוסיף אות לשמו, אבל כלב הוא שונה, שנאמר עליו "עקב היתה רוח אחרת עמו", ורש"י מסביר [במדבר יד כד] שהראה פנים למרגלים אחד בפה ואחד בלב, אם כן לא ינסה להשפיע עליו,

כיון שחושבים שחושב כמוהם, ולכן לא התפלל עליו, אך כלב עצמו הלך להתפלל בקברי אבות כדי להנצל מעצת מרגלים כיון שלא היה לו את תפילתו של משה כמובא בגמ' סוטה [לד:]: "אמר רבא מלמד שפירש כלב מעצת מרגלים, והלך ונשתטח על קברי אבות, אמר להן: אבותי בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים".

עוד צריך לומר שהמרגלים היו חלשים באמונת ה', ולכן כפרו ביכולתו להביאם לארץ, ותרגמו את מה שראו למסקנא מעשית [דבר שלא התבקשו לעשות] שאי אפשר ללכת לארץ ישראל, ולכן זה נקרא "עצת מרגלים", כי אמרו לא רק את מה שראו, אלא גם את מסקנתם, כמו שמובא בפסוק "והאנשים אשר עמו אמרו לא נוכל לעלות", וי"ל שזה היה חטאם, חוץ ממה שהוציאו את ד"בת הארץ רעה.

עוד מצינו בענין זה בחומש דברים [פרק א' פסוק כ"ב] שמשה רבינו הוכיח את בני ישראל על פרשת המרגלים, ואמר להם שכולם בקשו ממנו לשלוח מרגלים והוא הסכים, והקב"ה לא הסכים, וקשה איך שלח אותם מול רצונו של הקב"ה, והסביר שם ברש"י, שבאמת הסכים בשביל שיגידו שאין צורך, כמשל שאדם שאומר לחבירו מכור לי חמורך זה, אמר לו הן, נתנו אתה לי לנסיון? אמר לו הן, בהרים ובגבעות? אמר לו הן, כיון שראה שאין מעכבו כלום, אמר הלוקח בלבו, בטוח הוא זה שלא אמצא בו מום, מיד אמר לו טול מעותיך, ואיני מנסהו מעתה, אמר משה רבינו, אף אני הודיתי לדבריכם, שמא תחזרו בכם כשתראו שאיני מעכב, ואתם לא חזרתם בכם.

אבל המרגלים ששלח יהושע בן נון, לא היה צורך לברר את רוב השאלות ששאל משה רבינו כמו החזק הוא הרפה, כי התשובות הם אותם תשובות, זה אותו עם, וזה אותו ארץ, וכנראה שלא השתנה הרבה בארבעים שנה, ועוד שיהושע בעצמו היה שם לראות את הדברים, לכן אצל יהושע שלח רק שניים, והם היו צדיקים גדולים כמו שמובא במדרש רבי תנחומא [א] וז"ל "וישלח יהושע בן נון, ומי היו? שנו רבותינו אלו פנחס וכלב" ע"כ, [ואף על פי שמשה רבינו לא שלח מרגל משבט לוי, והסביר בחזקוני "משבט לוי לא נשתלח מרגל, שלא היה לו חלק הארץ", י"ל שכאן ששלח רק למקצת מהדברים לא הקפיד בדבר], ובעיקר רצה לברר על רוח העם ורוח הגיבורים [כמו שהסברנו לעיל], ושלח אותם רק ליריחו שהיא היתה העיר הכי קשה לכיבוש, ורצה לדעת האם הם רוצים להלחם או שיכנעו במהרה, כי אולי רוח העם השתנה מאז, ועל כך באה תשובת רחב "כי לא קמה עוד רוח באיש", ומספיק שני אנשים לברר זאת, ויהושע שלח אותם מרצונו, ולא כתוב שבני ישראל בקשו מרגלים, במיוחד אחרי מה שקרה בפעם קודמת, הללו ראו ולקחו מוסר.

פרק ט"ו פסוק ל"ט

וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'

הנה בגמ' מנחות [מג:]: הרחיבה במעלה שיש במצות הציצית והנה מקצת הדברים, "תניא אידך וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה', כיון שנתחייב אדם במצוה זו נתחייב בכל מצות סולן, ור"ש היא דאמר מצות עשה שהזמן גרמא היא, תניא אידך וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' שקולה מצוה זו כנגד כל המצות כולן, ותניא אידך וראיתם אותו וזכרתם ועשיתם ראה מביאה לידי זכירה זכירה מביאה לידי עשיה, ורשב"י אומר כל הזריז במצוה זו זוכה ומקבל פני שכינה כתיב הכא וראיתם אותו וכתיב התם [דברים ו, יג] את ה' אלהיך תירא ואותו תעבד, תנו רבנן חביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצות תפילין בראשיתן ותפילין בזרועותיהן וציצית בבגדיהן ומזוזה לפתחיהן ועליהן אמר דוד [תהלים קיט, קסד] שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך". ע"כ.

דבר זה צריך ביאור שמצוה כל כך גדולה ששקולה כנגד כל המצוות ועוד, היא כלל לא מצוה חיובית, שהרי אם אין לו בגד ד' כנפות אינו חייב בציצית, ואיך יתכן דבר זה?

וי"ל אדרבא היא הנותנת שכיון שאין היא חובה והוא הולך מרצונו ומעטף את עצמו בבגדו של מלך כדי לזכור גם את שאר מצוותיו, הנה מכריז בזאת שהוא עבד ה' שרוצה לקיים ולזכור כל מצוותיו ואפילו אינו חייב בהם, ודבר זה נובע מאהבת ה', לכן חשוב המצוה הזאת מאוד.

לפי זה י"ל מה שלובש הש"ץ הטלית [עיינן מגן-אברהם או"ח סימן י"ד ס"ק ו'] משום כבוד הציבור וגם העולה לתורה ושאר כיבודים, צריך ביאור מהו כבוד הציבור בזה? איך הוא מכבדם בזה שמעטף עצמו בטלית, הרי מתחת לטלית יש לו חליפה יפה מאוד ומכובדת לציבור?

אלא הפירוש כמו שאמרנו שכיון שקיבל כיבוד בתורה ובעבודת ה' בבית כנסת הוא מכבד את הציבור בזה שמלביש עצמו ומעטף עצמו בטלית של מצוה, שמן הדין אינו חייב בכך אבל מראה בעצמו שהוא רוצה את מצוות ה', וזה נובע מאהבת ה' שלו כמו שכתבנו, הרי אין לך מלבוש מכובד יותר מזה, וממילא הרי הוא גם כבוד הציבור.

לפי זה יש לפרש גם את דברי המדרש המובא בילקוט שמעוני [חומש שמות פרשת בא קצא] לגבי קידוש החודש שבו רואים את חשיבות הענין של התעטפות בטלית.

וכך נאמר שם:

"החדש הזה לכם" - רבי חייא בשם רבי יוחנן [אומר] נתעטף הקב"ה בטלית מצויצת והעמיד למשה מכאן ולאחר מכן, וקרא למיכאל וגבריאל ועשה אותם כשלוחי החודש ואמר להם כיצד ראיתם את הלבנה? לפני החמה או לאחר החמה? לצפונה או לדרומה? כמה היה נוטה וכמה היה רחב?

אמר להם כסדר הזה יהו בני מקדשין את החודש למטה. על ידי זקן, ועל ידי עדים, ועל ידי טלית מצויצת".

הרי שמצינו שהקב"ה הקפיד על כל שלושת הדברים כאחת. [ויש עוד ענין בעיטוף הטלית שיהיו פניהם מכוסים, ולא יפנו ליבם לדברים אחרים, כמו כן י"ל שהעיטוף הוא מפני כבוד השכינה כמו ששנינו במסכת נדרים (מ).] "תניא נמי הכי הנכנס לבקר את החולה לא ישב לא על גבי מטה ולא על גבי ספסל ולא על גבי כסא, אלא מתעטף ויושב ע"ג קרקע, מפני שהשכינה שרויה למעלה ממיטתו של חולה שנאמר "ה' יסעדנו על ערש דוי".

מתוך הספר רשימות בפרשת השבוע לרב הופנר

הערות והארות על הכתוב כאן יתקבלו ברצון במייל שכתובתו
haseforim@gmail.com